

Ke vztahu sociální pedagogiky a sociální práce

Blahoslav Kraus¹

Stanislava Hoferková²

Kontakty na autory

^{1,2} Univerzita Hradec Králové,
Pedagogická fakulta,
Rokitanského 62,
500 03 Hradec Králové
blahoslav.kraus@uhk.cz
stanislava.hoferkova@uhk.cz

Contacts to authors

^{1,2} University of Hradec Králové,
Faculty of Education,
Rokitanského 62,
500 03 Hradec Králové
blahoslav.kraus@uhk.cz
stanislava.hoferkova@uhk.cz

Abstrakt: Cílem studie je identifikování konvergentních a divergentních prvků sociální práce a sociální pedagogiky prostřednictvím obsahové analýzy a komparace. Výzkumný soubor tvoří vědecké a odborné texty slovensky, česky, německy nebo anglicky píšících autorů, s důrazem na definování obou disciplín a prioritizaci slovenské a české jazykové oblasti. Ve studii identifikujeme konvergentní a divergentní prvky sociální práce a sociální pedagogiky jako dvou jedinečných disciplín a profesí, přikláníme se k názoru, že sociální pedagogika je teoretičtější a všeobecnější, zatímco sociální práce je praktičtější a vědou více aplikovanou, avšak pro obě disciplíny je důležitá intenzivní spolupráce usilující předně o prevenci sociálně patologických jevů ve společnosti a vedoucí k zdravému fyzickému, psychickému a sociálnímu vývoji jedince.

Klíčová slova: sociální pedagogika, sociální práce, vývoj, paradigma, pedagogizace, sociální výchova

The Relationship of Social Pedagogy and Social Work

Abstract: The article analyses the development of the relationship between social work and social pedagogy at the end of the 20th century in the Czech Republic and compares this relationship to the one in neighbouring countries (Germany, England, France, Switzerland, Denmark, Sweden, Finland, Poland, Slovakia, Russia, Lithuania). The article further deals with various concepts of this relationship (including identification, differentiation, and convergent principle). It also compares the paradigms of social pedagogy and social work (autonomy, similarities and differences mainly in epistemological terms). Series of paradigms appear in both social work and social pedagogy during their development. A prevailing tendency towards the multi-paradigmatism can be seen. Furthermore, the article discusses the differences in professional aspirations within both fields and the number of job opportunities for the fields graduates. A conclusion of the article is dedicated to the professional career within social pedagogy and social work regarding the real life situation in both fields.

Keywords: social pedagogy, social work, development of paradigms, pedagogization, social education

Copyright © 2016 by authors
and publisher TBU in Zlín.
This work is licensed under the
Creative Commons Attribution
International License (CC BY).

1 Geneze a pojetí sociální práce a sociální pedagogiky

Pojetí sociální pedagogiky i sociální práce je různé, především v souvislosti s genezí obou oborů. U nás mají obě disciplíny v soustavě vědních oborů zvláštní postavení. I když sociální pedagogika má větší tradici (spíše jako směr teoretického uvažování než disciplína), přesto zásadního postavení nabyla, stejně jako sociální práce, až po roce 1990. Od té doby prošly obě disciplíny zajímavým vývojem. Společným průvodním znakem je jejich neustále narůstající profesionalizace, narůstající význam z pohledu teorie i praxe, ale i zájem o jejich studium.

Jisté kořeny sociální práce bychom našli již v období první republiky ve spojitosti se jménem A. Masarykové. Nicméně jako vědní obor sociální práce neexistoval a začal se rozvíjet až po r. 1990 a to především na pracovištích sociologických v pojetí angloamerickém, které se od sociální pedagogiky distancuje. K tomu je možné dodat, že v České republice se pedagogika v rámci oboru sociální práce neučí nikde. Asociace vzdělavatelů v sociální práci pedagogiku v rámci minimálního standardu do výukových programů nezařazuje.

Počáteční diskuse o tom, zda se jedná vůbec o vědní disciplínu, vyústily v převažující stanovisko, že se sociální práce postupně profilovala jako samostatná integrovaná disciplína (důkazem jsou samostatná pracoviště na vysokých školách). V západních zemích má za sebou mnohem rozsáhlejší a dlouhodobější vývoj. V té nejširší podobě je zpravidla vymezována jako obor zabývající se činnostmi, kterými předcházíme nebo jimi upravujeme problémy jedinců (skupin) vznikající z konfliktů potřeb jedince a společenských institucí se záměrem zlepšovat kvalitu života. V praxi se jedná o realizaci sociální politiky. Sociální práce vstupuje do sociální politiky tam, kde potřeby občanů nejsou dostatečně uspokojovány. V té souvislosti pak zabezpečuje především funkce:

- a) kurativní – sociální práce odstraňuje překážky, dysfunkce a její důsledky v životě člověka, které brání jeho optimálnímu rozvoji,
- b) stimulační – sociální práce zabezpečuje vytváření harmonického vztahu mezi jedincem a společností.

Sociální pedagogika, jejíž kořeny sahají ke G. A. Lindnerovi, se jako obor bezprostředně v prvních polistopadových letech dostává do stavu, který nelze nazvat jinak než chaotický (blíže Kraus, 1996). Jestliže na počátku byl pojem používán od označení celého metodologického přístupu k pedagogice jako takové až po označení např. disciplíny, která do „listopadu“ nesla označení teorie výchovy, můžeme říci, že dnes již sociální pedagogika našla své, poměrně zřetelné, vymezení jako samostatná vědní disciplína, která má výrazně multidisciplinární a integrující charakter.

Sociální pedagogika se zaměřuje na každodenní život jedince, analyzuje jeho životní situace a navozuje takové změny v sociálním prostředí, které napomáhají optimálnímu rozvoji osobnosti a minimalizují rozpor mezi jedincem a společností. Akcentována je sociálně výchovná pomoc ohroženým skupinám dětí a mládeže nebo výchovně vzdělávací práce s marginálními skupinami. Centrálním tématem, které prolíná celým obsahem oboru, je rozvoj sociální kreativity, aktivizace sil každého vychovávaného. Současně k základnímu obsahu patří rozvíjení žádoucího zdravého životního stylu s ohledem na individualitu jedince (Kraus, 2014).

V každém případě zastáváme tedy širší pojetí sociální pedagogiky, podle kterého se tato disciplína zaměřuje nejen na problémy patologického charakteru, marginálních skupin, částí populace ohrožených ve svém rozvoji, potenciálně deviantně jednajících, ale především na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti. Jako základní funkce sociální pedagogiky můžeme uvést:

- profylaktickou (s cílem minimalizovat všechna ohrožení optimálního rozvoje osobnosti a předcházet deviantnímu chování);
- kompenzační (vyrovnávat všechna znevýhodnění, handicap, napravovat deviace v chování).

V Německu mají oba obory mnohaletou tradici, i když počátky každého se datují k jiné historické fázi. Zatímco sociální pedagogiku a sociálně pedagogické hnutí je možné sledovat již od poloviny devatenáctého století, koncepce sociální práce se formuje až po 2. světové válce. Další vývoj má, především v posledních letech, výrazně integrační charakter. Koordinační komise, která v Německu v posledních letech pracuje s cílem zabezpečit srovnatelnost vzdělávacích programů v rámci celé federace, doporučuje při zachování širokého profilu nahradit dosavadní dualismus (je vžité pojetí Sozialpädagogik/Sozialarbeit) jedním termínem „Soziale Arbeit“, což je v souladu s angloamerickým pojetím „Social Work“ (toto pojetí souvisí s celkovým postavením pedagogiky jako takové v těchto zemích).

Podle N. Hupperta a E. Schinzlera (1995) činnosti sociální povahy (ve smyslu „jiného se týkající“) přináležejí oběma oborům a hranice se vytváří někdy jen uměle. Podle A. Wagnera má sociální práce a sociální pedagogika homogenní odborné paradigma a je otázkou, zda to má znamenat jednotu obou disciplín, či zachování vlastní autonomie (s tím, že sociální pedagogika je chápána jako akademičtější než sociální práce). Sám se pak vyslovuje pro zachování určité autonomie obou disciplín i za cenu jistého dualismu (Wagner, 1998). J. Schilling je toho názoru, že i když oba obory měly společné historické kořeny, v průběhu 20. století se z nich vyvinuly dva relativně samostatné obory, jejichž současný vývoj směřuje ke konvergenci (Schilling, 1999).

Také ve Švýcarsku je pohled na vztah sociální pedagogiky a sociální práce podobný. „I když se v reálné praxi oblasti sociální práce a sociální pedagogiky čím dál více překrývají, ve studijní přípravě uplatňujeme dosud oddělené přístupy. V blízké budoucnosti však počítáme s jejich integrací“ (Hochstrasser, 1991, s. 21).

V dalších západních zemích má zpravidla sociální práce mnohem větší tradici než sociální pedagogika. V anglicky mluvících zemích jsou sociálně pedagogické problémy a vůbec teoretické problémy výchovy řešeny v rámci sociologie (resp. psychologie), a proto se zde také termín sociální pedagogika objevuje zřídka. V poslední době se však situace postupně mění a o sociální pedagogice se začíná hovořit. Důkazem toho je např. publikace C. Camerona a P. Mosse *Social Pedagogy and Working with Children and Young People* (2011) nebo časopis *International Journal of Social Pedagogy*, který vychází od roku 2012 a klade si za cíl podporovat debatu o sociální pedagogice v anglicky mluvících zemích (*International Journal of Social Pedagogy*, 2006). O současném vztahu obou oborů v těchto zemích pojednáme ve třetí části.

Jiná situace je např. v Polsku. Zde se začala rozvíjet oblast sociální práce na bázi sociální pedagogiky, která má mnohem větší tradici. Sociální pedagogika byla považována za metodologický a teoretický základ a důsledkem bylo, že od zakladatelky sociální pedagogiky H. Radlinské byla sociální práce vnímána jako jedno z odvětví sociální pedagogiky – vedle výchovně zaopatřovací, kulturně osvětové práce a výchovně zdravotní péče (Pilch & Lepalczyk, 1995). Sociální práce je vnímána více jako praktická činnost na pomoc osobám, rodinám, které se dostaly do složité životní situace s cílem plné účasti v životě společnosti. V poslední době se rozvíjí čím dál více nezávisle na sociální pedagogice jako samostatná vědní disciplína (Bągiel, 2001).

Na Slovensku byl vývoj podobný. Bylo to dáno tím, že obor sociální práce byl budován převážně na pedagogických pracovištích (katedrách a fakultách), konkrétně v Banské Bystrici, Prešově, Bratislavě. Od toho se odvíjel i pohled na vztah obou disciplín. Další vývoj obou disciplín vedl ke konvergenci (Hroncová, Hudecová, & Matulayová, 2001). Dnes si již sociální práce mezi vědními obory vydobyla samostatné postavení, má svou vlastní vědeckou základnu a samostatná pracoviště. Tím je dáno odlišné pojetí a výrazný příklon ke zmíněnému angloamerickému modelu. K této situaci, podobné jako u nás, E. Kratochvílová dodává: „Je na pováženu, když v učebních plánech oboru sociální práce na některých fakultách chybějí pedagogické disciplíny. Domnívám se, že tato nedůvěra či přehlížení pedagogiky je následkem a pozůstatkem z období nadměrné kritiky po společenských změnách v r. 1989, když si pedagogické vědy odnesly kritiku nejen za svoje teorie poznačené režimem, ale i za chyby a nedostatky v praxi školské politiky“ (Kratochvílová, 2001, s. 422).

Podíváme-li se dále na východ, zjistíme, že např. i v Litvě se sociální práce i sociální pedagogika začaly intenzivně rozvíjet v 90. letech. V současné době jsou vnímány jako svébytné a samostatné disciplíny, sociální práce se rozvíjí na poli sociologie, sociální pedagogika vychází z pedagogických věd. I když jsou profese sociálního pracovníka a sociálního pedagoga regulovány odlišnými resorty, obě sledují podobný cíl a využívají k tomu často stejné metody a prostředky (Leliūgienė, Giedraitienė, & Rupšienė, 2006). V Litvě se sociální pedagog stal součástí sociálně-výchovné péče o žáky a je vnímán jako specialista, který se stará o řešení sociálních problémů dětí ve školských institucích – např. ve školách nebo domovech dětí a mládeže (Vaitkevicius, 1995; Leliūgienė, 2003).

Také v Rusku byla devadesátá léta obdobím hledání, vymezování sociální pedagogiky jako relativně nového oboru, a to i vůči ostatním disciplínám nejen pedagogickým včetně sociální práce. I. A. Lipskij v publikaci *Sociální pedagogika* (2004) chápe sociální pedagogiku jako obor převážně teoretický, zatímco v praxi jde podle něho o sociální práci. Kromě jiného konstatuje výrazný rozvoj obou oborů jako reakci na rozvoj celé sociální sféry společnosti. V publikaci autor řeší gnoseologické a metodologické základy sociální pedagogiky, zabývá se technologií a postupy v sociálně pedagogické praxi. Publikace V. A. Nikitina a kol. (2002) je svým pojetím blíže praxi. Snaží se o vymezení předmětu sociální pedagogiky, který definují široce jako pedagogické aspekty sociálního rozvoje osobnosti, „sociálního fungování“, sociální aktivity. Obsahem je výchovná pomoc v celém procesu socializace a regulace tohoto procesu. Zabývají se i sociálně pedagogickou profesí a zahrnují do působnosti sociální pedagogiky i činnosti spojené se sociální prací především v oblasti sociální rehabilitace dětí a mladistvých a práci s osobami narušenými, sociálně nepřizpůsobivými, včetně penitenciární péče. Zahrnují sem i „nápravnou“, resocializační pedagogiku.

2 Paradigmata sociální pedagogiky a sociální práce

Pojem paradigma není pojímán jednoznačně. Přijmeme-li základní vymezení podle T. S. Kuhna, že se jedná o „obecně uznávané vědecké výsledky, které v dané chvíli představují pro společenství odborníků model problémů a jejich model řešení“ (Kuhn, 1997, s. 10), pak zjistíme, že situace není jednoduchá ani v sociální práci ani v sociální pedagogice. Jak již bylo naznačeno, i v minulosti se objevuje v obou oblastech vícero paradigmat.

A. Pokud jde o **paradigmata v sociální práci**, pak se v průběhu jejího vývoje vystřídala paradigmata charitativní (jeho podstatou byla vlastně misionářská práce mezi nevěřícími), medicínské (šlo o snahu poznat sociální kontext, ve kterém klient žije a na základě „sociální diagnózy“ navrhnout adekvátní způsob pomoci – „sociální terapii“), psychoterapeutické (se snahou aplikovat poznatky hlavně z psychoanalýzy s cílem pochopit osobnost klienta, naslouchat a v rámci „terénní terapie“ působit i preventivně). Další model – sociologický – obrací pozornost sociálních pracovníků od vnitřních příčin k vnějším sociálním a ekonomickým poměrům a sociální pracovník v něm vystupuje v roli „sociálního reformátora“. Relativně poslední model, který se objevil v 80. letech minulého století, je paradigma manažerské, kdy klient se stává zákazníkem a do sociální práce se dostávají pojmy trh, konkurence, komercializace, nabídka, poptávka apod. (Kappl, 2008).

V průběhu posledních desetiletí se ukazuje, že nemůže obstát pouze jeden z konceptů a na konci devadesátých let přichází M. Payne s pojetím malých paradigmat (Payne, 1997).

1. Reflexivně-terapeutické – cílem sociální práce je snaha pomoci zabezpečit jednotlivci či skupině psychosociální pohodu. Důraz je kladen na komunikaci a proces interakce. Sociální práce je reflexivní proces, jehož prostřednictvím mohou lidé získat kontrolu nad vlastním způsobem života.
2. Socialisticko-kolektivistické – podle něho jedinci získávají vliv na vlastní životy podporou společenské kooperace a solidarity. Sociální práce se proto zaměřuje na posilování vědomí lidí

k tomu, aby se autenticky podíleli na tvorbě a změnách institucí a přispívali ke změně společenského pořádku a vytvoření společnosti založené na rovnosti.

3. Individualisticko-reformistické – v jeho rámci je sociální práce chápána jako jeden z aspektů celého systému sociálních služeb. Jeho cílem je vycházet vstříc individuálním potřebám a usilovat o zlepšování sociálních služeb. Jde především o pomoc prostřednictvím poskytování informací, kvalifikovaného poradenství a zpřístupňování zdrojů. Jedná se o takovou změnu společnosti a jejích institucí, aby lépe zodpovídaly potřebám občanů (Navrátil, 1998).

Z tohoto pohledu vychází i pojetí paradigmat P. Ondrejkooviče:

1. Terapeutické – na principu klientelizace jde o pomoc jedincům (skupinám) s cílem odstranit porušenou rovnováhu ve fungování společnosti. Předpokladem je seriózní sociální diagnóza.
2. Poradenské – na bázi realizace poradenské činnosti v řešení problémů právních, psychických, vztahových (domácí násilí), sociálních (nezaměstnanost).
3. Reformní – jedná se o řešení problémů na makrosociální úrovni s vazbou na sociální politiku, ekonomiku s cílem adekvátního sociálního plánování (např. pomoc celým regionům).
4. Vzdělávací – utváření sociálních dovedností a prosociální výchova přispívající k řešení multikulturní problematiky, rekvalifikace apod. (Ondrejkoovič, 2000).

Podle autorů B. DuBois a K. K. Miley je cílem sociální práce zajistit, aby klient pomoc sociálního pracovníka více nepotřeboval, aby byl schopen své problémy zvládat sám, resp. aby se do nich vůbec nedostával. V knize *Social Work – An Empowering Profession* vymezují jeden z účelů sociální práce jako uvolňování lidské síly tak, aby každý mohl aktualizovat své schopnosti a možnosti. To je poslání moderní sociální práce – zmocňovat klienty k vlastnímu řešení problémů, zvyšovat lidské schopnosti zvládat svůj život a fungovat efektivně. V dosahování svých cílů plní sociální práce podle těchto autorek tři funkce (DuBois & Miley, 1992):

1. poradenskou – jejím těžištěm je řešení problémů klientů;
2. řízení zdrojů – zahrnuje využívání a koordinování sociálních služeb, spojení systému uživatele s formálními a neformálními zdroji;
3. výchovně-vzdělávací.

B) Hledáme-li v historickém přehledu **paradigmata sociální pedagogiky**, lze vysledovat, podobně jako v sociální práci, na počátku pojetí charitativní, postupně také terapeutické, poradenské a především výchovně vzdělávací (edukativní).

P. Ondrejkoovič mluví o paradigmatu *terapeutickém*, do kterého zahrnuje individuální pomoc, krizovou intervenci (rychlá pomoc, zásah), socioterapii (soubor opatření sloužících k příznivému ovlivnění stavu a situace osob, které jsou z hlediska vzniku negativních jevů rizikové), *poradenském*, např. krizová a nízkoprahová centra, linky důvěry, pedagogicko-psychologické poradny, předmanželské poradny, *vzdělávacím* (léčebná pedagogika, rekvalifikace v nezaměstnanosti, preventivní programy) a *makrosociálním* (sociální plánování, řešení problémů na úrovni makrosociální, v souladu se sociální politikou; Ondrejkoovič, 2004). D. Knotová (2004) uvádí paradigmat: *poradenské, antropologické a reedukační*.

Z posledně uvedených přístupů je zřejmé, že převažuje trend k multiparadigmatičnosti. V tomto duchu je pojmána sociální pedagogika i v publikaci *Člověk – prostředí – výchova* s podtitulem *K otázkám sociální pedagogiky* (Kraus & Poláčková a kol., 2001). Sociální pedagogika je v publikaci prezentována jako vědní obor transdisciplinární povahy zaměřující se na roli prostředí ve výchově a to nejen v souvislosti s problémy rizikových, potenciálně deviantně jednajících, ohrožených, nějak znevýhodněných skupin, ale v souvislosti s celou populací ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedinců a společnosti a tím přispívání k optimálnímu způsobu života v dané době, v daných

společenských podmínkách. Podobně je sociální pedagogika charakterizována i v novější publikaci *Základy sociální pedagogiky* (Kraus, 2014).

Zajímavý pohled přinášejí autoři N. Huppertz a E. Schinzler, kteří uvádějí, že sociální pedagogika/sociální práce plní funkce (Huppertz & Schinzler, 1995):

- pedagogickou (přispívání k optimálnímu rozvoji osobnosti, utváření životního způsobu),
- profylaktickou (činnosti a programy přispívající k předcházení různých deviací),
- kompenzační (aktivity směřující k vyrovnávání deficitů např. z málo podnětného prostředí),
- korekční (činnosti týkající se populace umístěné ve vězeních, ústavech, domovech),
- tutoriální (pomoc a ochrana těch, kteří se ocitli na okraji společnosti, např. právní),
- strukturální (ovlivňování procesů, týkajících se životních podmínek na úrovni makrosociální např. v oblasti pracovní),
- distributivní (pomoc a práce s uprchlíky, přistěhovalci).

W. Noack v publikaci *Sozialpädagogik* uvádí následující pole působnosti sociální pedagogiky: volný čas a pedagogika zážitku, sociokulturní práce, práce s mládeží, práce s rodinou, práce se starými lidmi ale také s nezaměstnanými, bezdomovci, pomoc osobám závislým, poradenství v oblasti zadlužení (Noack, 2001). Opět je zřejmé, že se v uvedených pojetích prolínají oblasti spadající jak do sociální pedagogiky, tak do sociální práce.

Ukazuje se, že se jak v sociální práci, tak v sociální pedagogice opakují určitá základní paradigmatata, která lze shrnout do následujících: poradenské, terapeutické, reedukační, reformní (strukturální) a kupodivu, jak jsme ukázali, i paradigma, které je pro sociální pedagogiku stěžejní, tj. výchovně vzdělávací (edukativní), profylaktické se v některých pohledech na pojetí sociální práce objevují.

Paradigma zdůrazňující edukologizaci sociální práce vychází z názoru, že činnost v sociální práci má výchovně vzdělávací charakter a jen málo činností je bez výchovně vzdělávacích intencí (Tokárová a kol., 2003). Je ovšem třeba dodat, že toto paradigma je u nás akceptováno jen velmi zřídka. Mollenhauer (1966) k tomu dodává, že ty činnosti, které se nedají interpretovat jako pedagogické fenomény, pomalu mizí.

3 Souvislosti a specifika sociální pedagogiky a sociální práce

Pokud se sociální práce, brání „pedagogizaci“ svého pole působnosti, vychází nekriticky z amerického Social Work, tedy z kopírování systému, který vznikl v odlišných společenských a historických podmínkách a dnes v původní podobě vlastně neexistuje. Striktní odmítání pedagogických aspektů v sociální práci souvisí s falešnou představou o pedagogice spojované s tradiční paternalistickou činností, autoritářstvím v rodině i ve škole. Naopak právě sociální práce často přebírá progresivní sociálně pedagogické přístupy a východiska (např. skupinovou práci, individuální přístup reformní pedagogiky, intervenci do prostředí klienta apod.). (Ondrejko, 2000) Navíc obě dvě oblasti čerpají shodně z dalších oborů jako je sociologie, psychologie, právo, medicína, atd.

Můžeme shrnout, že celkově se objevují tři možné pohledy na vztah obou disciplín (Ondrejko, 2000):

- a) První přístup, ke kterému dospívají v německy mluvících zemích, je praktické ztotožnění obou disciplín.
- b) Druhý přístup, typický pro anglicky mluvící země, je zřetelná diferenciace (pokud se o sociální pedagogice vůbec mluví).

- c) Třetí možné pojetí představuje jistou integraci při zachování určité svébytnosti obou disciplín (tento přístup je typický pro Slovensko a v jistém smyslu i Polsko).

První přístup, vedle již zmíněných německých autorů, zastává např. také R. Pfeiffer (1994). Sociální práce i sociální pedagogika jsou podle něho obory pojednávající o určitém profesním jednání v dané společnosti, které je předurčováno normativními základy této společnosti. O sociální práci pak hovoří jako o prakticky orientované vědě, která musí nutně přihlížet k životním podmínkám klientů. W. Noack (2001) chápe sociální práci jako součást sociální pedagogiky a mluví o sociálně pedagogické práci. Také M. Erler upozorňuje na pojmovou nejasnost, oba pojmy chápe v zásadě jako synonyma a jejich odlišování, podle něho, spočívá v těžisku, které je buď v sociální starostlivosti (sociální práce), nebo v sociálně výchovné činnosti (sociální pedagogika). (Erler, 1993) Panuje shoda v tom, že v praxi je sociálně edukační činnost těsně spjata se sociální prací. Aktuální řešení vědecké identity obou disciplín vyvolává stále diskurs. V každém případě oba obory v souvislosti se společenským vývojem shodně sledují cíl aktivního zlepšení kvality života (Braches-Chyrek & Süncker, 2009).

Druhý přístup je typický pro USA, Anglii a další západní země, které převzaly tento model. Předdeslali jsme již v první části příspěvku, že se situace v posledních letech poněkud mění. Tak např. v Anglii se již v průběhu devadesátých let v rámci koncepcí sociální práce objevují první zmínky o sociální pedagogice s odvoláním na německou tradici s tím, že by mohla obohatit individualistické pojetí anglické sociální práce (Szmagalski, 2010). O rozvoj sociální pedagogiky se významně zasloužil vedle již zmíněného C. Camerona také P. Petrie. Sociální pedagogiku chápou jako disciplínu, která tvoří základy výchovně pečovatelské práce s dětmi a mládeží, především např. v dětských domovech. V návaznosti na evropské tradice vymezují čtyři základní okruhy, kde se sociální pedagogika uplatňuje: teorie edukace v prostředí, vzdělávací politika, sociálně výchovná práce s dětmi a mládeží a vzdělávání sociálních pracovníků (Petrie & Cameron, 2009; Petrie, 2001).

Ve Francii není sociální pedagogika pojímána jako samostatná disciplína, spíše se jedná o pedagogickou reflexi závažných témat týkajících se sociálně výchovných činností v souvislosti s teoriemi psychoanalytickými, humanistickou pedagogikou a psychologií, kritickou pedagogikou. Takováto sociálně pedagogická témata se pak stávají součástí profesionální přípravy vychovatelů, sociálně kulturních animátorů i sociálních pracovníků (Bon, 2009).

Také v severských zemích se hovoří o sociální pedagogice a probíhají živé diskuse týkající se epistemologických a ontologických otázek sociální pedagogiky (Hämäläinen, 2003). Např. ve Švédsku je sociální pedagogika čím dál více vnímána jako teoretická koncepce důležitá pro rozvoj sociální práce a také mající praktické využití v oblastech sociální práce, ale ne jako samostatná disciplína. Aktuální se jeví sociální pedagogika v souvislosti s řešením narůstajících sociálních problémů ve spolupráci se sociální prací i s pedagogikou speciální (Eriksson & Markström, 2009, 2004). Podobně tomu je i ve Finsku, kde J. Hämäläinen vymezuje sociální pedagogiku jako metateorii sociální práce. Podle něho sociální pracovníci, kteří pracují v různých prostředích, musí disponovat znalostmi a dovednostmi z oblasti sociálně výchovné, sociální aktivizace a osobnostně sociálního rozvoje (Hämäläinen, 1989).

V Dánsku je sociální pedagogika považována za samostatnou disciplínu. Její předmět je vymezován jako široký okruh integračních činností, jejichž prostřednictvím se rozvíjí osobnost, kompetence nezbytné pro život v současné společnosti. Stanovuje formy sociální práce, ve kterých je prioritou pomoc jedinci v začleňování se do společnosti a to v procesech pomáhání a učení (Madsen, 2006). Sociální pedagogika se zde promítá do výchovné i pečovatelské práce sociálních pracovníků i pedagogů s dětmi a mládeží v jejich prostředí, v podpoře rodin, seniorů i dalších skupin sociálně znevýhodněných.

Třetí pojetí je typické pro Polsko. Odpovídají mu např. názory E. Marynowicz-Hetka (2008). Píše, že sociální práce je chápána jako pole sociálního působení různých subjektů orientovaných na pomoc v rozvoji jedince, sociálních skupin v překonávání obtížných životních situací. V té souvislosti vnáší sociální pedagogika do sociální práce aspekty axiologické, antropologické, osvětové a dává jí tak

smysl, celistvost a základy edukační v rozměru individuálním i společenském. Sociálně pedagogický pohled na sociální práci lze pojímat jako pole aktivity sociálního pracovníka charakterizované tím, že základem činnosti je sociální ovlivňování. Sociální pedagogika také přispívá tím, že ujasňuje mechanismy projektování a přetváření prostředí. Podobně uvažuje A. Radziewicz-Winicki (2008) když říká, že sociální pedagogika vytváří teoretické, filosofické základy sociální práce a vnáší do ní edukační aspekty. Pozoruhodné dílo v tomto směru představuje práce E. Kantowicz *Pedagogika (w) pracy socjalnej* (2013). Mimo jiné upozorňuje na výchovné aspekty v sociální práci především ve spojitosti s posilováním aktivity a využitím poznatků sociální pedagogiky o prostředí.

Jak jsme již uvedli, také na Slovensku zavládl tento přístup. Sociální pedagogiku je možné považovat za vědu teoretičtější a všeobecnější, která zdůrazňuje sociálně výchovné aspekty ve vztahu ke člověku, který se ocitl v nouzi a také záměrnou intervencí do struktury prostředí napomáhá prevenci vzniku dysfunkčních procesů u člověka (Hroncová, Hudecová, & Matulayová, 2001). Š. Strieženec zdůrazňuje potřebu spolupráce obou oborů. Podle něho mají společný objekt zájmu (člověk), předmět (sociální aktivita ve společenském prostředí), humanistický přístup (pomoc člověku). (Strieženec, 2000) Jak jsme již uvedli, přes to, že mají oba obory společná východiska, vydobyla si sociální práce samostatné postavení, o čemž svědčí konstatování A. Tokárové. Podle ní se jistá autonomie obou oborů projevuje následovně: Sociální práce jako vědní obor vychází ze sociální politiky, zatímco sociální pedagogika z politiky výchovně vzdělávací, přičemž mezi nimi existuje jistá vazba. Sociální pedagogika má své báze ukotvení ve vědách o výchově, sociální práce má vazbu na široký diapazón vědních disciplín (Tokárová, 2008).

Domníváme se tedy, že neoptimálnější přístup, s ohledem na vývoj obou disciplín, je právě onen třetí. Situace u nás (jak bylo výše uvedeno) je však poněkud jiná a teprve další vývoj ukáže, jakým směrem se bude ubírat. Na objasnění třetího pojetí je možné uvést, že obě disciplíny mají v podstatě stejné funkce, podobné odborné paradigma, ale přesto i svou autonomii. Např. v objektu svého zájmu a působení. Pojetí sociální pedagogiky u nás, na rozdíl od sociální práce, uvažuje vedle specifických kategorií populace (minorit) v zásadě celou populaci.

Intenzivní studium a vědecká reflexe sociálně-pedagogické reality vyústila podle J. Levické (2002) do přijetí definic obou disciplín a konstatování následujících faktů:

1. Sociální pedagogika je samostatnou pedagogickou disciplínou (v rámci které se prosadilo její chápání jako sociální pedagogiky orientované na životní pomoc), jejímž cílem je „v systému komplexní péče poskytnout pomoc, dětem, mládeži a dospělým v různých typech prostředí hledáním optimálních forem pomoci a kompenzováním nedostatků).
2. K základním metodám sociálních pedagogů, které v praxi používají, patří pedagogické metody,
3. Sociální pedagogika zahrnuje především výchovné působení.
4. Sociální práce vyrostla z reálné potřeby společnosti řešit sociální obtížné životní situace svých členů, je tedy reakcí společnosti na nežádoucí sociální jevy.
5. Sociální práce v zahraničí je charakterizovaná rozvinutou teorií sociální práce a v převážné většině zemí je akceptována také jako samostatná profese.
6. Ztotožnění se s tvrzením, že součástí sociální práce je i využívání pedagogických metodických postupů.

Jestliže cílem sociální práce je, aby klient pochopil vlastní situaci, aby se adaptoval na změněné podmínky, aby získal nové kompetence, aby se aktivně zapojil do života společnosti, potom sociální pracovník usiluje o dosažení optimálního stupně homeostázy mezi požadavky, právy a potřebami klienta a jeho reálnými možnostmi, které výrazně ovlivňuje právě klientovo prostředí, co v praxi znamená, že sociální práce záměrně využívá především pedagogické metody s cílem pomoci jednotlivci připravit se zaujmout adekvátní místo ve společnosti (orientace na socializaci), pomoci zvládat a vyrovnávat se se závažnými změnami v životě jednotlivce.

Oproti tomu se sociální pedagog snaží svým odborným působením připravit jedince na vstup do nejširšího sociálního prostředí, vybavit ho arzenálem požadovaných vědomostí a potřebných schopností tak, aby byl jedinec plně schopný sociální integrace v jejím nejširším smyslu. Toto pedagogické úsilí se v současnosti víc orientuje na získání určité sumy kompetencí, především kompetence kreativního řešení problémů, občanské zaangažovanosti, či kompetence kriticky a solidárně myslet a konat, na osvojení si tzv. sociálních dovedností a rozvoj všech individuálních schopností tak, aby potom přispěly ke komplexnímu rozvoji jedince jako sociální bytosti. Pomoc nabízí formou vzdělávání a sociální výchovy jednotlivým věkovým kategoriím, a to nejen prostřednictvím metodických postupů, ale i vhodných organizačních forem, je smysluplnou reakcí na požadavek permanentní obnovy a rozšiřování vědomostí a schopností jednotlivce tak, aby si udržel svoji plnou sociální funkčnost a usiloval o kvalitu života.

Rozdíly a onu autonomii obou oborů lze pozorovat tedy především z hlediska optiky vidění, z jakého zorného úhlu se na tutéž situaci díváme (hledisko epistemologické). A i kdyby bylo toto hledisko velmi blízké, je vždy lepší pohled dvojí než jeden.

Je zřejmé, že v teoretickém vymezení obou disciplín lze nalézt jisté odlišnosti:

1. Za prvé v oblasti „definice situace“: zatímco sociální práce se zaměřuje především na řešení nepříznivých sociálních událostí, tedy situací, které již nastaly, sociální pedagogika je orientována více na prevenci.
2. Z toho vyplývá i druhý rozdíl, který můžeme označit jako „specifikace cílové populace“. Sociální pedagogika se zaměřuje na celou populaci, kterou chce vést ke zdravému způsobu života, zatímco sociální práce má svou cílovou populaci (v uvozovkách) přefiltrovanou. Oním filtrem je přítomnost určité situace, která je definovaná jako sociálně problémová.
3. Třetí diference vzniká z „nástrojů“ obou disciplín. Pro sociální pedagogiku je prostředkem vedení k optimálnímu rozvoji osobnosti a zdravému životnímu stylu sociální výchova, přičemž výchova obecně je definována jako proces záměrného formování osobnosti. Sociální práce se více než na dosažení změny osobnosti soustřeďuje na změnu jednání osob. Odlišný pohled se tedy týká ambicí v komplexnosti dosažené změny (Janebová & Bartáková, 2001).

Na rozdíl od sociální práce věnuje sociální pedagogika výrazně vyšší úsilí preventivní práci s tzv. „zdravými“ a z hlediska fungování společnosti „bezproblémovými“ jedinci, čímž posiluje rozvoj jejich zdravého životního stylu a přispívá ke kvalitě života. Je však orientována také na pomoc jedincům i ve smyslu sekundární prevence. Je tedy zjevné, že cíle obou disciplín se částečně překrývají především v oblasti sekundární a terciární prevence. Sociální práce i sociální pedagogika se zaměřují na pomoc rizikovým jedincům.

Z výše uvedeného vyplývá, že optika sociální práce je především „praktická“, účelová, tedy zaměřená na cíl. Formálním objektem sociální práce je „změna nepříznivé sociální situace“. Náhled na materiální objekt sociální práce – tedy vztah jedince a společnosti – je pohledem skrze nějakou odchylku od normy skrze deviace. Optika sociální pedagogiky je trochu odlišná. Nemá potřebu filtrovat vztah člověka a společnosti skrze sociální deviace, ale tento vztah ji zajímá dlouhodobě s cílem optimálního rozvoje osobnosti a formování zdravého životního stylu.

Sociální pedagogika i sociální práce mají nepochybně podobné funkce. Teorie konvergence sociální práce a sociální pedagogiky představuje „demilitarizované pásmo“, nacházející se mezi militantními přívrženci Social Work a odpůrci sociální pedagogiky na straně jedné a konzervativními sociálními pedagogy, zdůrazňujícími diametrální odlišnost sociální práce a sociální pedagogiky na druhé straně (Ondrejko, 2000).

Ch. Sachße (1987) uvádí tři důvody k pedagogizaci sociální práce:

- změnila se klientela sociální práce: už se netýká jen minoritních skupin společnosti, ale směřuje k širším okruhům populace,

- stále více se stírají rozdíly mezi institucemi výchovně vzdělávacími a sociální práce,
- metody, principy a opatření sociální práce se stále více podobají metodám výchovně vzdělávacím.

Ona pedagogizace sociální práce je žádoucí hlavně v oblasti služeb sociální prevence, konkrétně zařízení nízkoprahových center pro děti a mládež, sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi a služeb sociální rehabilitace. Tato zařízení jsou zákonem zařazena do služeb sociální prevence a primární cílovou skupinou těchto zařízení jsou převážně děti a mládež. Zákonem č. 108/2006 (2006) jsou definovány činnosti, které tvoří stanovenou povinnou nabídku činností. Jsou to:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Jak vyplývá ze samotného zákona, hlavní cílovou skupinu těchto služeb tvoří děti a mládež. Jednou ze zmiňovaných činností je potom činnost výchovná, vzdělávací a aktivizační. A právě oblast výchovných, vzdělávacích činností je polem působnosti sociálního pedagoga, jehož profesní přínos může být pro danou oblast novým vítaným obohacením.

„Pokud jde tedy o samotnou práci s klientem v duchu tohoto zákona, domnívám se, že současný koncept sociální práce je uzpůsoben pro práci s klientem, u kterého se předpokládá alespoň minimální schopnost definovat svou sociální potřebu. Pokud je klient uznán potřebným, je mu nabídnuto spektrum služeb, ze kterého si potom sám volí služby, které chce využít. V případě dětského zájemce je situace komplikována tím, že samotný proces vyjednávání zakázky je pro dítě značně náročný a někdy se může i rozcházet s chápáním světa, které má dítě dosud vytvořeno. Model poskytování služeb dětským uživatelům služeb by měl spíše vycházet z konceptu sociálně pedagogické práce, která lépe reflektuje potřeby dětského klienta, nežli z konceptu sociální práce, který je více uzpůsoben práci s dospělým členem společnosti“ (Caltová Hepnarová, 2009, s. 82).

Podobná situace nastává v případě tzv. zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Tato zařízení se řídí zákonem č. 359/1999 Sb. (1999) a spadají pod resort práce a sociálních věcí. Jejich hlavním cílem je poskytnout ochranu a pomoc ohroženým dětem na nezbytně krátkou dobu (nejčastěji několik týdnů až měsíců), suplují tedy do jisté míry činnost školských zařízení, např. dětských domovů. Podle zákona mají zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytovat mj. výchovnou péči. Legislativa upravující činnost školských zařízení stanovuje odbornou způsobilost pedagogických pracovníků, v případě zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc tomu tak není. Stejná situace nastává ve škole, kde se také mluví o sociální práci. Např. A. Hopf o tom říká, že sociální práce ve škole by měla preventivně působit na žáky a učitele a pomáhat při překonávání krizí a vymezuje cíle a úkoly sociální práce ve škole (Hopf, 2001):

- Zabránit vzniku odchylek v chování žáků v rámci školy.
- Podporovat sociální kompetence dětí a mládeže cílenými akcemi a nabídkami.
- Působit jako zprostředkovatel mezi oblastí mimoškolní práce s mládeží, volnou činností mládeže na jedné straně a činností v rámci školy na straně druhé.
- Po dohodě s učiteli a se žáky se starat o skupiny žactva.
- Upozorňovat rodiče sociálně postižených, sociálně vybočujících nebo handicapovaných žáků, pokud u nich vznikne potřeba pomocných a podpůrných prostředků.

I když A. Hopf mluví o sociální práci (v německém pojetí), je zřejmé, že se jedná o sociálně pedagogickou činnost.

4 Sociální práce a sociální pedagogika v praxi

I při odlišném pojetí v teorii se přístupy sociálně pedagogické a sociální práce v praxi samozřejmě prolínají s tím, že sociální práce poskytuje primárně pomoc v oblasti materiální, zatímco sociální pedagogika v oblasti sociálně výchovné, vzdělávací. V práci H. Lukase (1979), ale i v některých dalších (Bakošová, 2006; Kraus, 2001, 1996; Ondrejko, 2000) se objevuje schéma snažící se ukázat prolínající se témata a oblasti praxe obou oborů. Uvedeme na tomto místě jen krátký komentář.

V pojetí H. Lukase se např. na pólu, kde jednoznačně převládá aspekt sociální práce a aspekt sociálně pedagogický je na nule, objevuje práce se starými lidmi. Dnes však ani to není pravda. V zahraničí, ale objevují se i případy v našich domovech důchodců, se snaží naplňovat volný čas seniorů smysluplnými aktivitami (animátoři, či moderátoři volného času) a tu se jedná zřetelně o pedagogickou činnost. Na oněch pólech, v našem pojetí, bychom mohli vidět na jedné straně oblast stanovování sociálních dávek jako jednoznačně sociální práci, na druhé straně ovlivňování volného času dětí a mládeže jako činnost ryze pedagogickou (např. v domech dětí a mládeže apod.). Jsou oblasti, kde se aspekty sociálně pedagogické přímo střetávají se sociální prací. Např. markantní je to při práci s mládeží. Práce kurátora či sociálního asistenta je záležitostí sociální práce, ale neméně (ne-li více) sociální pedagogiky.

Určitá specifika v přístupech je možné ilustrovat na konkrétním příkladu (Janebová & Bartáková, 2001). Představme si mladého nezaměstnaného Roma se základním vzděláním, závislého na heroinu. Co mu může každá oblast z praktických činností nabídnout? Cílem by měla být sociální změna směřující k plnohodnotné integraci do společnosti. Zatímco sociální práce se primárně soustřeďuje na potřeby základní a fyziologické, sociální pedagogika je orientována spíše na potřeby nejvyšší – tzv. metapotřeby, jako je například seberealizace. Styčným polem obou disciplín jsou vyšší psychologické potřeby.

Jistý rozdíl se projevuje v ambicích obou profesí. Zatímco sociální práce přistupuje ke klientovi pragmaticky s cílem alespoň umenšit riziko spojené s jeho jednáním, je pro sociální pedagogiku cílem proměna osobnosti klienta. Sociální práce v tomto smyslu pracuje s širší paletou deviantního jednání, čímž je postavena před rozsáhlejší škálu cílů. Cílem se například mohou stát natolik „malé“ změny, jako jsou používání sterilní jehly nebo přechod z injekční aplikace na inhalaci. Sociální pedagogika chce od klienta více, chce jej ovlivnit tak, aby byl schopen žít v dané společnosti.

Důležitým znakem sociální pedagogiky je také práce s jedincem i po odeznění a překonání problémů spojených se závislostí na heroinu, nezaměstnaností a sociální nezačleněností jedince, a to ve smyslu podpory rozvoje svobodného, naplněného, kvalitního a spokojeného života v rámci norem společnosti.

V tomto bodě je možné identifikovat další významný rozdíl mezi oběma přístupy. V sociální práci je kladen silný důraz na terminaci – tedy ukončení práce s klientem. Mimo jiné je to dáno kontraktací. Stále více se prosazuje tendence uzavírat s klienty smlouvy (kontrakty), kde jsou definovány cíle práce, prostředky k jejich dosažení a kriteria evaluace, tedy na základě jakých znaků bude dosažení cíle kontrolováno. Splněním cíle je relativně jasně předem určeno, kdy práce s klientem končí.

Výstižný pojem pro označení procesu, o který jde v sociální pedagogice, je **sociální výchova**. Jenže to je právě pojem, který se objevuje i v sociální práci, dokonce v oficiálních dokumentech. Stačí vzít vzdělávací standardy sociální práce, které o ní běžně hovoří. Problém je v tom, že tento pojem vůbec nijak nevymezují. Prostě je to typická činnost českého sociálního pracovníka. Nejspíše tedy půjde o některou z činností „poskytování sociální pomoci, spočívající v souhrnu odborných činností od poradenství přes terapii a trénink až po organizování, vyjednávání a zastupování, směřující k: obnově a zlepšení psychosociálního fungování klientů; lepšímu využití různých zdrojů klientů od intrapsychických a interpersonálních až po společenské; vyvolání sociální změny v sociálním prostředí, prospěšné klientovi“ (Tomeš a kol., 1997, s. 29).

Pedagogický slovník definuje sociální výchovu jako rozvoj sociálních dovedností člověka. Jejím cílem je vybavit žáky vědomostmi, dovednostmi, návyky a postoji, které jsou nutné pro jejich život ve společnosti s ostatními lidmi (Průcha, Walterová, & Mareš, 2013). Cílem sociální výchovy v sociální práci je zajistit, aby klient pomoc sociálního pracovníka více nepotřeboval, aby byl schopen své problémy zvládat sám, resp. aby se do nich vůbec nedostával. Sociální výchova v souvislosti se sociální pedagogikou předpokládá zaměřenost osobnosti na mezilidské vazby, na mravní profil a na společenskou aktivitu. Analogicky je používán pojem „osobnostně sociální rozvoj“ (Kraus, 2014, s. 66).

5 Závěrem

Provedenou analýzou paradigmat obou oborů se potvrdilo naše východisko, že základní paradigma je v zásadě homogenní. Bylo by žádoucí, abychom budovali identitu svých vědeckých oborů a profesí a naučili se vzájemně využívat získané poznatky. U nás však sociální práce, jak jsme již zmínili, pedagogiku ignoruje.

Je zřejmé, že hledání hranic mezi sociální prací a sociální pedagogikou se děje více v rovině teoretické než praktické. Situace v praxi je odlišná. Příslušníci obou profesí se často setkávají u stejných klientů ve stejných situacích a pracují podobnými metodami na stejných cílech. Někdy se dokonce ucházejí o stejná pracovní místa. V tomto smyslu působí někdy spíše jako vzájemní konkurenti.

To, že se u nás nepodařilo prosadit legislativní zakotvení sociálního pedagoga jako profese, je částečně kompenzováno tím, že je zcela legitimní uplatnění absolventů oboru sociální pedagogika v resortu školství mládeže a tělovýchovy na základě Zákona o pedagogických pracovnících (z r. 2004) a v oblasti sociální práce na základě Zákona o sociálních službách (z r. 2006).

Literatura

- Bakošová, Z. (2006). *Sociálna pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: FFUK.
- Bon, C. (2009). Social pedagogy in France. In J. Kornbeck, & R. Rosendal Jensen (Eds.), *The diversity of social pedagogy in Europe: Vol. VII: Studies in comparative social pedagogies and international social work and social policy* (s. 34–45). Bremen: Europäisher Hochschulverlag. doi:10.1080/13691457.2012.750501
- Bragiel, J. (2001). Miejsce pracy socjalnej w polskiej pedagogike społecznej. In *Socialia 2001, Sociální práce a ostatní společenskovední disciplíny* (s. 9–12). Hradec Králové: Gaudeamus.
- Braches-Chyrek, R., & Süncker, H. (2009). Will social pedagogy disappear in Germany? In J. Kornbeck, & R. Rosendal Jensen (Eds.), *The diversity of social pedagogy in Europe: Vol. VII: Studies in comparative social pedagogies and international social work and social policy* (s. 169–189). Bremen: Europäisher Hochschulverlag. doi:10.1080/13691457.2012.750501
- Caltová Hepnarová, G. (2009). Uplatnění sociálního pedagoga v sociálních službách. In *Sociální pedagogika ve střední Evropě, současný stav a perspektivy* (s. 81–88). Brno: IMS.
- Cameron, C., & Moos, P. (Eds.). (2011). *Social pedagogy and working with children and young people: Where care and education meet*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. doi:10.1080/0312407X.2013.809676
- DuBois, B., & Miley, K. K. (1992). *Social work: An empowering profession*. Boston: Allyn and Bacon.
- Eriksson, L., & Markström, A.-M. (2004). Interpreting the concept of social pedagogy. In A. Gustavsson, H.-E. Hermansson, & J. Hämläinen (Eds.), *Perspectives and theory in social pedagogy* (s. 9–23). Göteborg: Daidalos. doi:10.1080/13691450601143864

- Eriksson, L., & Markström, A.-M. (2009). Social pedagogy in a Swedish context. In J. Kornbeck, & R. Rosendal Jensen (Eds.), *The diversity of social pedagogy in Europe: Vol. VII: Studies in comparative social pedagogies and international social work and social policy* (s. 46–64). Bremen: Europäischer Hochschulverlag. doi:10.1080/13691457.2012.750501
- Erler, M. (1993). *Soziale Arbeit*. München: Juventa Verlag.
- Hämäläinen, J. (1989). Social pedagogy as a meta-theory of social work education. *International Journal of Social Work*, 32(2), 117–128. doi:10.1177/002087288903200206
- Hämäläinen, J. (2003). Developing social pedagogy as an academic discipline. In A. Gustavsson, H.-E. Hermansson, & J. Hämäläinen (Eds.), *Perspectives and theory in social pedagogy* (s. 133–153). Göteborg: Daidalos. doi:10.1080/13691450601143864
- Hochstrasser, F. (1991). Sociálna pedagogika vo Švajčiarsku. *Vychovateľ*, 2, 21–22.
- Hopf, A. (2001). *Sociální pedagogika ve škole*. Praha: PdF UK.
- Hroncová, J., Hudecová, A., & Matulayová, T. (2001). *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. Banská Bystrica: PF UMB.
- Huppertz, N., & Schinzler, E. (1995). *Grundfragen der Pädagogik*. Köln-München: Stam Verlag.
- International Journal of Social Pedagogy* (2016, Únor 4). *Them pra social pedagogy, centre for understanding social pedagogy, UCL Institute of Education*. Dostupné z <http://www.internationaljournalofsocialpedagogy.com>
- Janebová, R., & Bartáková, A. (2001). Sociální práce a sociální pedagogika v kontextu teorie a praxe: symbionti nebo konkurenti? In *Socialia 2001. Sociální práce a ostatní společenskovední disciplíny* (s. 60–68). Hradec Králové: Gaudeamus.
- Kantowicz, E. (2013). *Pedagogika (w) pracy socjalnej*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Kappl, M. (2008). Vývojové modely sociální práce a jejich metafory. In *Sborník z konference V. Hradecké dny sociální práce: Posuzování životní situace v sociální práci* (s. 44–58). Hradec Králové: Gaudeamus.
- Knotová, D. (2004). Jaká je současná sociální pedagogika? In *Konstituování sociální pedagogiky jako vědního oboru* (s. 368–376). Brno: IMS.
- Kratochvílová, E. (2001). Pedagogika voľného času, sociálna pedagogika a sociálna práca. *Pedagogická revue*, 53(5), 415–423.
- Kraus, B. (1996). Pohled na současnou sociální pedagogiku. *Pedagogika*, 46(2), 117–124.
- Kraus, B. (2001). Vztah sociální práce a sociální pedagogiky. In *Socialia 2001, Sociální práce a ostatní společenskovední disciplíny* (s. 60–68). Hradec Králové: Gaudeamus.
- Kraus, B. (2014). *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál.
- Kraus, B., & Poláčková, V. (Eds.). (2001). *Člověk – prostředí – výchova: K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido.
- Kuhn, T. S. (1997). *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: Oikúmené.
- Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
- Leliūgienė, I., Giedraitienė, E., & Rupšienė, L. (2006). Socialinių darbuotojų/socialinių pedagogų rengimas Lietuvoje [Training Social Workers/Social Pedagogues in Lithuania]. *Pedagogika*, 4(83), 64–73.
- Levická, J. (2002). *Teoretické aspekty sociálnej práce*. Trnava: FZaSP TU.

- Lipskij, I. A. (2004). *Socialnaja pedagogika*. Moskva: Sfera.
- Lukas, H. (1979). *Sozialpädagogik – Sozialarbeitswissenschaft*. Berlin: Verlag Solker Spiess.
- Madsen, B. (2006). *Sosialpedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Marynowicz-Hetka, E. (2008) Pedagogika społeczna i pracasocjalna – analizazwiazków z punktu widzeniaspoleczno-pedagogicznego. In *Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teorie a praxe* (s. 15–22). Prešov: FF.
- Mollenhauer, K. (1966). *Zur Bestimmung von Sozialpädagogik und Sozialarbeit in der Gegenwart*. Wienheim: Beltz Verlag.
- Navrátil, P. (1998). Sociální práce jako sociální konstrukce. *Sociologický časopis*, 34(1), 37–50.
- Nikitin, B. A. (Ed.). (2002). *Socialnaja pedagogika*. Moskva: Vlados.
- Noack, W. (2001). *Sozialpädagogik. Einlehrbuch*. Freiburgim Breisgau: Lambertus.
- Ondrejko, P. (2000). Príspevok k otázkam vzťahov sociálnej pedagogiky a sociálnej práce. *Pedagogika*, L(2), 181–192.
- Ondrejko, P. (2004). Poznámky ku konštituovaniu sociálnej pedagogiky jako vedy. In *Konstituování sociální pedagogiky jako vědeckého oboru* (s. 78–87). Brno: IMS.
- Payne, M. (1997). *Modern social work theory*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London: Mamillan Press LTD.
- Petrie, P. (2001). The potential of pedagogy/education for work in the children's sector in the UK. *Social Work in Europe*, 8(3), 23–26.
- Petrie, P., & Cameron, C. (2009). Importing social pedagogy? In J. Kornbeck, & R. Rosendal Jensen (Eds.), *The diversity of social pedagogy in Europe: Vol. VII: Studies in comparative social pedagogies and international social work and social policy* (s. 145–168). Bremen: Europäisher Hochschulverlag. doi:10.1080/13691457.2012.750501
- Pfeiffer, R. (1994). Sozialarbeit und sozialpädagogik in handlungsteoretischer perspektive. *Pädagogik und Schulalltag*, (2), 225–230.
- Pilch, T., & Lepalczyk, I. (1995). *Pedagogika społeczna*. Warszawa: Żak.
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.
- Radziewicz-Winnicki, A. (2008). *Pedagogika społeczna w obliczu realiów codzienności*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Sachße, CH. (1987). Die pädagogisierung der gesellschaft und die professionalisierung der sozialarbeit. In S. Müller, *Handlungskompetenz in der Sozialarbeit/Sozialpädagogik II*. Bielefeld: AJZ Druck Verlag.
- Schilling, J. (1999). *Sociálna práca. Hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce*. Trnava: TU.
- Strieženec, Š. (2000). Vzťah sociálnej práce a sociálnej pedagogiky. In Z. Bakošová (Ed.), *Súčasný stav sociálnej pedagogiky na Slovensku. Zborník referátov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v dňoch 2. 2. – 3. 2. 2000 v Bratislave*. Bratislava: FFUK.
- Szmagalski, S. J. (2010). Czy pedagogika społeczna przyjmie się w Wielkiej Brytanii? Tradycje i nowe tendencje w brytyjskiej pracy socjalnej. In M. Ciczowska-Giedziun, E. T. Kantowicz, & B. Chrostowska (Eds.), *Szkoły polskiej pedagogiki społecznej wobec nowych wyzwań .Polska pedagogika społeczna na początku XXI wieku*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, Wydział Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji.

- Tokárová, A. (2008). Sociálna práca ako vedná disciplína. In *Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe* (s. 15–22). Prešov: FF.
- Tokárová, A. (Ed.). (2003). *Sociálna práca*. Prešov: Akcent print.
- Tomeš, I. (Ed.). (1997). *Vzdělávací standardy v sociální práci*. Praha: Sociopress/Socioklub.
- Vaitkevicius, J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai: vadovėlis aukštosios mokykloms*. Vilnius: Egalda.
- Wagner, A. (1998). Debata o pracy socjalnej/pedagogice społecznej – reprezentujemy homogeniczny czy heterogeniczny paradygmat naukowy. In E. Marynowicz–Hetka (Ed.), *Pedagogika społeczna jako dyscyplina akademicka* (s. 455–462). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. (2006). Dostupné z <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=108~2F2006&rpp=15#seznam>
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. (1999). Dostupné z <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=48272&nr=359~2F1999&rpp=15#local-content>

Poznámka redakce:

Citace se vází na anglickou formu příspěvku

Kraus, B., & Hoferková, S. (2016). The relationship of social pedagogy and social work. *Sociální pedagogika*, 4(1), 67–71. doi:10.7441/soced.2016.04.01.04